

MARX ÉS KEYNES ÁLLÁSPONTJAINAK ÖSSZEVETÉSE A MUNKANÉLKÜLISÉG PROBLÉMÁJA MEGOLDÁSÁNAK MÓDJÁRÓL

Marx és Keynes álláspontjainak összehasonlító elemzését a munkanélküliség problémája megoldásának módjáról mindenekelőtt a téma állandó időszerűsége teszi megokolttá. A nagy világgazdasági válság időszaka, 1929—1933 óta a közgazdaságtudomány igen nagy figyelmet fordít a munkanélküliség problémájára, s az érdekelt államok is mindent megtesznek gazdaságpolitikai intézkedéseikkel a probléma enyhítése végett. Mindez egészen érthető, ha tudjuk, milyen következményekkel járt a munkanélküliség abban az időszakban azokra az államokra, a legfejlettebb országokra is, amelyekben felütötte fejét.

A munkanélküliség problémája nálunk is időszerű, különösen az utóbbi években, s éppen ezért közgazdászainknak nagyobb figyelmet kellene fordítaniuk megoldására a gazdaságpolitikai intézkedések keretében.

A közgazdasági irodalomban ezzel a kérdéssel igen sokat foglalkozott John Maynard Keynes, akinek „A foglalkoztatottság, kamat és pénz általános elmélete” c. könyve elsősorban épp ezt a problémát taglalja, valamint Marx Károly, aki ugyan nem tért ki ilyen terjedelmesen erre a témára, de aki főművében, a Tökében a munkanélküliség problémáját is felölelte, és más szemszögből világította meg, mint Keynes. A két teoretikus elméletét mindenképpen érdemes összevetnünk, hiszen Keynest igen nagyra értékelik Nyugaton, elmélete alkalmazást is nyert, és meghatározott eredményekkel járt, Marx viszont a munkásosztály lángelméjű ideológusa, aki a probléma megoldását a társadalmi rendszer megváltoztatásában látta, s akinek az eszméi szintén megvalósultak. A két gondolkodó elmélete annál is inkább érdekes, mert ők egészen eredeti módon közelítették meg a munkanélküliség problémájának megoldását, míg a többi teoretikus többé-kevésbé az ő nyomdokaikon járt, noha természetesen változtattak is ezeken a módszereken a problémák fejlődésének

arányában, minthogy a munkanélküliségnek sem mindig azonosak a kísérő tünetei (néha defláció jelentkezik, újabban viszont inkább infláció kíséri).

Marx mintegy nyolcvan évvel megelőzte Keynes problémafelvetését, de tanait a kapitalista teoretikusok nem fogadták el, mert nem az ő érdekeiket szolgálta, s nem kelhettek velük a tőkés rendszer védelmére. Keynes akkor kezdett el foglalkozni a munkanélküliség problémájával, amikor már nem lehetett letagadni létezését, azaz, amikor már a legnyersebb formában jelent meg a közéletben. Keynes nagy elismerésben részesült elméletéért, a közgazdaságtudományban kialakult a keynesi irányzat, sőt a makroekonomiai elemzések területén még ma is uralkodó elméletnek lehet tekinteni az ún. postkeynesi irányzatot.

1. KEYNES ELGONDOLÁSÁNAK ÁTTEKINTÉSE A PROBLÉMA MEGOLDÁSÁNAK MÓDJARÓL

A burzsoá közgazdászok egészen John Maynard Keynes megjelenéséig nem foglalkoztak a munkanélküliség problémájával, ami egészen érthető, ha tudjuk, hogy elméleteikben mindig a teljes foglalkoztatás feltételezéséből indultak ki, amit, szerintük, a piac automatikusan biztosít. Keynes ugyanilyen véleményen volt a nagy világgazdasági válság bekövetkeztéig, de ezt követően, 1936-ban megjelentette „A foglalkoztatottság, kamat és pénz általános elméletét”, amelyben központi helyet adott a munkanélküliség problémájának. Kimondja, hogy a munkanélküliség nem véletlenszerű, hanem törvényszerű jelenség, s e tekintetben élesen szembefordul azokkal a közgazdászokkal (különösen Pigua professzorral), akikkel korábban egyetértett, elismerve az állami beavatkozás elkerülhetlenségét a kapitalista gazdálkodásba. Éles bírálat tárgyává teszi Keynes a gazdasági elmélet klasszikus iskolájának¹ követőit is, mivel azok tagadják az ún. „kényszerű” munkanélküliség létezését, s tőlük eltérően a munkanélküliség következő formáit ismeri el:

1. szándékos,
2. frikciós és
3. kényszerű.

Szándékos munkanélküliség akkor áll elő, amikor az alacsony bérek miatt a munkások szervezett akció keretében utasítják vissza a foglalkoztatást (ami inkább megfelel a sztrájk fogalmának, vagyis a munka beszüntetésének arra az időszakra, amíg nem növelik a béreket — T. A. megjegyzése).

A frikciós munkanélküliség annak a következménye, hogy a munkások szakképzettségi összetétele nem képes elég gyorsan alkalmazkodni a gazdaságban bekövetkezett változásokhoz, melyeket rendszerint az új gépek hoznak magukkal — s újszerű képzettséget követelnek a munkásoktól.

Keynes szerint „kényszerű munkanélküliség akkor következik be, amikor a bérek névleges értékéhez képest a munkások igényeit ki-elégítő javak valamivel gyorsabban drágulnak, s ugyanakkor az érvényben levő bérek mellett mind a munkaerő-kínálat, mind a teljes munkaerő-kereslet nagyobb a munkanélküliség adott méreteinél”.² A kényszerű munkanélküliség jelenségét Keynes a tőkés rendszer legnagyobb problémájának tekinti, s ezért is szentel neki olyan nagy figyelmet „A foglalkoztatottság, kamat és pénz általános elmélete” c. művében.

Keynes gazdasági rendszerének alapvető mennyiségei: a nemzeti jövedelem és a foglalkoztatottság függvénymennyiségek, a független változók viszont a következők:

1. fogyasztási készség,
2. a tőke hatékonyságának határértéke,
3. kamatláb.

A fogyasztási készség pszichológiai kategória, és az állam nem gyakorolhat rá hatást. A tőke hatékonyságának határértékét a várható haszon és a kamatláb közötti arány szabja meg, tehát az állam erre sem gyakorolhat hatást közvetlenül, hanem csak közvetve a kamatlábon át, ami más szóval azt jelenti, hogy a független tényezők közül az állam csak a kamatlábra fejthet ki hatást, s ezzel együtt a beruházásokra is.

E kérdéskör vizsgálatában Keynes abból a tényből indul ki, hogy a teljes nemzeti jövedelem fogyasztásra és beruházásokra oszlik, és hogy a takarékoság azonos értékű a fogyasztást meghaladó jövedelemtöbblettel. Ennek alapján levonja a következőt:

amennyiben

$$J = F + B,$$

akkor

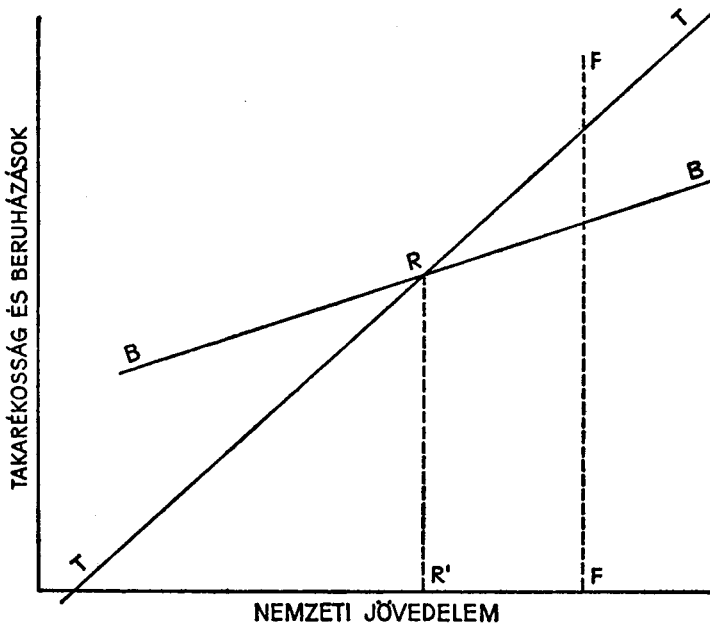
$$T = J - F,$$

s a két egyenlet összevetéséből:

$$T = B$$

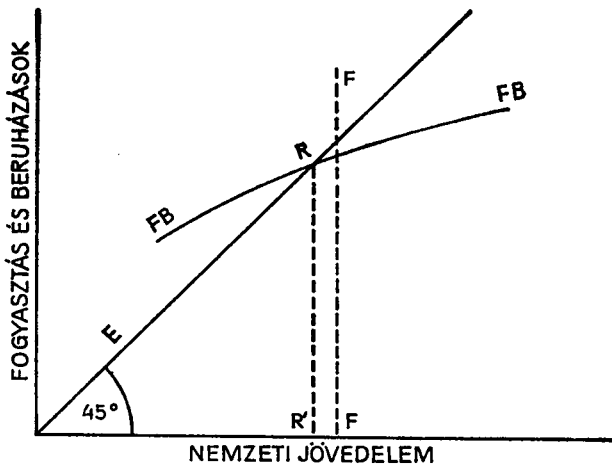
(amelyben J = jövedelem, F = fogyasztás, B = beruházások, és T = takarékoság, a megtakarított tőke összege).

Keynesnek ez a megállapítása elfogadható, mert abból a tényből indul ki, hogy a fogyasztás értéke nem haladhatja meg a termelését, tehát beruházásra csak a megtakarított pénzt lehet felhasználni, hiszen ha a beruházások értéke ezt meghaladja, akkor az elfogyasztott jövedelem nagyobb, mint amennyit a társadalom megvalósított.³ Ezekbe a lehetséges kombinációkba, és következményeik tárgyalásába ezúttal nem bocsátkozunk bele. Az előbbi következtetés alapján Keynes szerint a takarékosági és a beruházási görbe metszéspontját a nemzeti jövedelem és a foglalkoztatottság egyensúlyszintje határozza meg, amit grafikonon a következőképpen ábrázolhatunk:⁴

BB = beruházások szintje, TT = takarékosági szint, FF = a teljes foglalkoztatottság vonala, R' = a nemzeti jövedelem egyensúlyszintje

A nemzeti jövedelem egyensúlyszintjét a következő módon is ábrázolhatjuk:

E = egyenes 45°-ban, FB = fogyasztás és beruházás

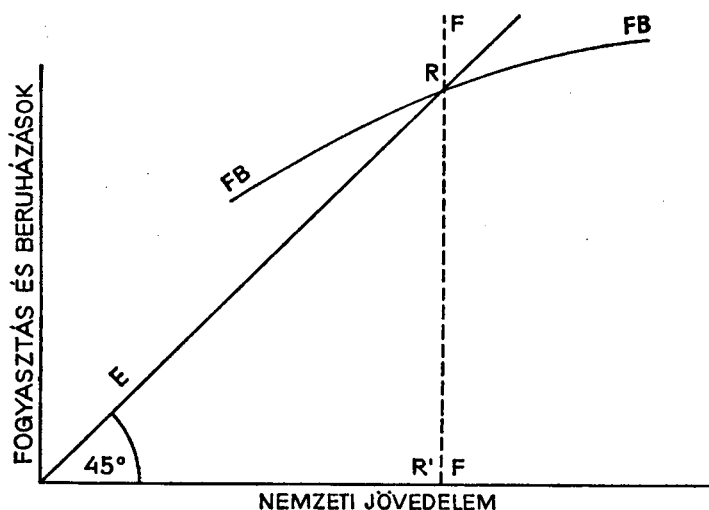
Az előbbi ábra nyilvánvalóvá teszi, hogy Keynes szerint a következő intézkedésekkel lehet fokozni a foglalkoztatottságot:

1. a beruházások növelésével,
2. a fogyasztás növelésével.

A beruházások növekedését elő lehet segíteni a kamatláb csökkentésével. Ily módon a tőke nagy része visszakerül a termelési folyamatokba, vagyis az újtermelésben aktivizálódik.

A fogyasztás fokozását a közmunkák politikájával lehet elérni (a munkások egy részének a nemtermelő tevékenységekben való elhelyezésével, ahol fogyaszthatnak, de nem hoznak létre új javakat, azaz nem növelik a termelést). A közmunkákat költségvetésből pénzelik, ami azt jelenti, hogy nagyobb méretű munkanélküliség esetén megfelelő adópolitikára is szükség van.

Az említett intézkedések célja, hogy az FB görbe feljebb emelkedjen, s hogy ily módon a nemzeti jövedelem és a foglalkoztatottság egyensúlyszintje minél magasabbra kerüljön. A következő grafikon a teljes foglalkoztatottság esetét ábrázolja:

Keynes gazdaságpolitikai intézkedéseinek vizsgálatával teljesen világossá válik számunkra, hogy miért volt olyan nagy ellenfele a haszonélvezőknek, akiknek magas fokú megadóztatását követelte, ő azonban nem a munkásosztály védelmében lépett így fel, hanem azért, hogy hozzájáruljon a tőkés társadalmi rend fenntartásához.

Keynes gazdaságpolitikai elmélete valóságos forradalmat idézett elő a polgári közgazdaságtanban („keynesi forradalom”), és bizonyos eredményekhez is vezetett. Mélyrehatóbb kiértékelésére vizsgálódásunk során még visszatérünk.

2. MARX ELGONDOLÁSA A PROBLÉMA MEGOLDÁSÁRÓL

Marx a Tőkében foglalkozott a munkanélküliség problémájával is, noha nála nem ez a központi kérdés, mint Keynesnél, ami egészen érthető, ha tudjuk, hogy Marx egy teljesen új gazdasági rendszer megteremtését tűzte ki célul maga elé. Mindamellettt ez mégsem azt jelenti, hogy Marx kevésbé járult hozzá a munkanélküliség problémájának megoldásához, hanem épp ellenkezőleg. Marx a jelenség gyökereinek vizsgálatával olyan megvilágításba helyezte a problémát, hogy megfelelő gazdaságpolitikai intézkedésekkel a megoldását is lehetővé tette.

Marx különbséget tesz a manufaktúra időszaka, valamint a gépek és a nagyipar megjelenésének időszaka között, mert amíg az előbbinek az volt a célja, hogy a munkamegosztás révén növelje a munka termelékenységét (a munkásokat mégsem bocsátották el az üzemekből), tehát a munkamegosztásnak abban az időszakban a kedvező oldala jutott kifejezésre, addig a gépek és a nagyipar megjelenésével a munkások mindinkább kiszorúlnak a termelésből. Ezt a különbséget Marx következő szavai szemléltetik a legjobban:

„Ha azt mondjuk például, hogy 100 millió emberre volna szükség Angliában, hogy a régi rokkával megfonják azt a gyapotot, amelyet most géppel 500 000 fon meg, akkor ez természetesen nem azt jelenti, hogy a gép elfoglalta ezeknek a soha nem létezett millióknak a helyét. Csak annyit jelent, hogy sok millió munkásra lenne szükség ahhoz, hogy a fonógépeket pótolják. Ha ellenben azt mondják, hogy a gőzszövőszék Angliában 800 000 takácsot dobott az utcára, akkor nem gépekről beszélnek, amelyek léteznek, s amelyeket munkások meghatározott számával kellene pótolni, hanem munkások létező számáról, akiket ténylegesen gépek pótoltak, vagyis kiszorítottak.”⁵

Marx arra a következtetésre jut, hogy a gép képében a munkaeszköz azonnal a munkás versenytársává válik, de ezt nem úgy kell értelmezni, mintha Marx ellensége lenne a gépek alkalmazásának, hiszen a munkás és a gép közötti ellentmondás nem a munkás—gép viszonyából adódik, hanem a munkaeszköz kapitalista kihasználásából ered, amit a tőkehalmozás általános törvénye szabályoz.

A tőkehalmozást vizsgálva Marx arra a megállapításra jut, hogy a tőke szerves összetétele, ami alapját képezi a tőke halmozódásának, döntő tényezője a foglalkoztatottságnak. Ha a felhalmozódás során a szerves összetétel nem változik, akkor állandó kereslet észlelhető a munkaerő iránt, mivel a kapacitások bővítésére fordított befektetésekkel egyidejűleg további beruházásokat végeznek az új munkaerőbe. A tőkehalmozódás azonban nem változatlan szerves összetétel mellett megy végbe. Törvényszerű, hogy a felhalmozódás folyamán növekszik a szerves összetétel, ami azt jelenti, hogy viszonylagosan megnagyobbodik az állandó tőke részaránya, a változóé viszont csökken. Abszolút értékben persze növekszik egyik és a másik is, de az állandó tőke növekedése progresszív, a változó tőkée viszont regresszív. Ez azt jelenti, hogy nagyobb tőkehalmozódás mellett növekszik a

munkaerő-kereslet, de ez a növekedés egyre mérsékeltabb ütemű, s nem éri el a munkáslakosság szaporodásának méretét, ami ahhoz vezet, hogy folytonosan növekvő felhalmozódásra van szükség, ha fenn akarják tartani a foglalkoztatottság elért fokozatát, vagyis más szóval: az új munkahelyek megnyitásához egyre nagyobb beruházásokra van szükség.

A tőkés felhalmozás törvénye állandó munkásfölösleget hoz létre, megteremti az „ipari tartaléksereget”, a munkanélküliek táborát, amely folytonosan a kizsákmányoló osztály rendelkezésére áll, s ennek alapján Marx megállapítja: „a munkásnépesség az önmaga által termelt tőkefelhalmozással együtt növekvő terjedelemben termeli azokat az eszközöket, amelyek őt magát viszonylag létszámfelettivé teszik”.⁶

Ezek szerint megállapítható, hogy amennyiben a felhalmozódás nem kielégítő, akkor munkaerő-fölösleg jelentkezik, vagyis nem a munkaerő gyöngíti a tőke hatékonyságát, hanem megfordítva, a nem megfelelő mennyiségű tőke teszi a munkaerőt fölöslegessé, vagyis helyesebben: *a munkanélküliség a nem kielégítő felhalmozódás következménye.*

Marx tulajdonképpen nem beszél munkanélküliségről, hanem viszonylagos túlnépességről, de marxi értelemben ez a kifejezés pontosan fedí azt a fogalmat, amit mi ma munkanélküliségnek nevezünk. Erre a következtetésre jutunk akkor is, ha Marx eredeti meghatározásából indulunk ki. Ő ugyanis ebbe a népességi csoportba sorolt minden olyan munkást, aki „*felerészt van — vagy egyáltalában nincs — foglalkoztatva*”⁷ (kiemelte T. A.).

Marx a munkanélküliség három formáját különbözteti meg, és pedig:

1. a hullámzó,
2. a rejtett és
3. a pangó munkanélküliséget.

A munkanélküliség hullámzó formája a gyárakban, a bányákban stb. jelentkezik, ahol időnként elbocsátanak, máskor meg felvesznek munkásokat nagyobb számban, és ahol a foglalkoztatottak száma állandóan növekszik, de nem olyan arányban, mint a termelés.

A tőkehalmozódás során állandóan csökken a falusi munkáslakosság iránti kereslet, s mivel az iparban sem helyezkedhet el teljes számban, így a falusi lakosság egy része állandóan munkaalkalomra vár. A falusi lakoságnak ez a része állandóan a város felé törekszik, s így a falvakban voltaképpen állandó jellegű a *rejtett* túlnépesség.

A pangó túlnépessédest azok a munkások hozzák létre, akiknek nincs rendszeres munkájuk és foglalkozásuk. Marx megállapítja, hogy a tőkés termelési feltételek között, a munka termelőképességének növekedésével arányosan egyre több munkás gyakorol nyomást elhelyezkedése ügyében, létbiztonsága viszont ugyanilyen arányban csökken. Tehát „az, hogy a termelési eszközök és a munka terme-

lékenysége gyorsabban nőnek, mint a termelő népesség, tőkés módon fordítva úgy fejeződik ki, hogy a munkásnépesség mindig gyorsabban nő, mint a tőke értékesülési szükséglete”.⁸

Marx nem javasol gazdaságpolitikai intézkedéseket a munkanélküliség problémájának megoldására a tőkés rendszer keretei között, mert szerinte ezt a problémát csak az a társadalom számolhatja fel, amelyik tervgazdálkodást folytat. Erre a témára később még visszatérünk.

ZÁRADEK

Keynes és Marx egyetértenek abban a tekintetben, hogy a kapitalizmusnak elkerülhetetlen velejárója a munkanélküliség és az újtermelés ciklusossága. Mindkettőjüknél elfogadható a munkanélküliség formáinak osztályozása is, hiszen a mozgó túlnépesedés és a frikciós munkanélküliség csupán két kifejezés a jelenség egyazon formájára. A gazdaságtörténet bebizonyította, hogy létezik a munkanélküliség rejtett és pangó formája is, amelyek tulajdonképpen a kényszerű munkanélküliség kategóriájába tartoznak, s a különbség csupán abból áll, hogy Keynes nem becsátkozott a kényszerű munkanélküliség megjelenési formáinak elemzésébe, mint Marx, de elismerte létezését. Valóság az ún. szándékos munkanélküliség létezése is, amit a munkásszervezetek szerveznek meg.

Egészen különböző viszont Keynesnél és Marxnál a megoldáskeresés motiválása. Keynes a fennálló társadalmi rend megőrzése érdekében keresi a megoldást, ezért elkerüli a kapitalista társadalom belső ellentmondásainak vizsgálatát, s a társadalmi viszonyokat — adott mennyiségnek tekintve — kizárja az elemzésből, míg Marx a megváltozott társadalmi rendben látja a megoldást, és nem vonakodik a tőkés társadalmi rend belső ellentmondásainak leleplezésétől, mert csak így bizonyíthatja be, hogy épp ezek az ellentmondások képezik alapját a társadalmi-gazdasági és politikai-szociális problémáknak.

Keynes gazdaságpolitikája sokak szerint meghosszabbította a kapitalizmus fennállását, de a problémák megoldása végett a tőkés társadalomnak el kellett fogadnia az állami beavatkozás rendszerét, amelynek éppen Keynes volt az előharcosa, ebben viszont csak Marx szavainak igazolását láthatjuk, hiszen, mint ahogyan Lenin megállapította, az államkapitalizmust már csak egy lépcsőfok választja el a forradalomtól.

Keynes elméletének, még ha absztraháljuk is a társadalmi viszonyokat, számos hiányossága van, mert csak az elégtelen kereslet elméletét fejlesztette benne tovább, ami szubjektivizmusra épül, s így Keynes is gyakran vesz számításba pszichológiai kategóriákat, sőt nem ritkán előnyben is részesíti őket. A pszichológiai kategóriákat nem lehet kizárni az elemzésekből, de túlértékelésük, első helyre való helyezésük szintén indokolatlan, hiszen a gazdasági viszonyok alakulásában nem döntő a szerepük.

A kereslet elégtelenségének elméletét mindaddig nem lehet elfogadni, míg az emberek nagy része alapvető szükségleteit sem képes kielégíteni. Elégtelen kereslet valóban előfordul, de nem a kis fogyasztási igény miatt, mint Keynes állítja, hanem az aránytalan elosztás következtében mind a gazdag államokon belül, mind pedig nemzetközi keretek között, miután az egyik oldalon állnak azok a nem eléggé fejlett országok, melyeknek lakossága legelemibb szükségleteit sem képes kielégíteni, a másik oldalon pedig az a kevés számú ország, amely nem képes eladni termelését, miután azt a fejletlenek kizsákmányolása révén rendkívül magas fokra fejlesztette. Keynes nem juthatott ilyen következtetésre, mert ez nagyon kiábrándítóan hatott volna saját országára nézve, a fogyasztási hajlam kedvességére pedig sokkal szebben hangzott, mintha kizsákmányolást mondott volna.

Már megállapítottuk, hogy Keynes gazdaságpolitikája elvezetett bizonyos eredményekhez, de azokat túlhaladottnak tekinthetjük, mivel a munkanélküliség akkoriban *defláció* mellett jelentkezett, mostanában viszont *infláció* kíséri. Nem lehet elvitatni ugyanis, hogy deflációs feltételek mellett a közmunkák politikájával jó eredményeket lehetett elérni a munkanélküliség felszámolásában, ha azonban az infláció feltételei között is ilyen megoldást alkalmaznánk, akkor még nagyobb inflációt idéznénk elő, hiszen a kereslet még inkább fokozódna, s mivel a közmunkák nem adnak eredményül új termékeket, amelyek növelnék a kínálatot, az árak tovább emelkednének, és növekedne az infláció. A mai feltételek között tehát közmunkákkal nem lehet hatásosan megoldani a munkanélküliség problémáját. Tény, hogy Keynes sem talált párhuzamos megoldási lehetőséget a munkanélküliségre az inflációs feltételek között, s ezért is szűkítette le a problémát a deflációs körülményekre.

Vizsgáljuk meg továbbá, hogy a termelési folyamatokba való beruházással hozzájárulhatunk-e a probléma megoldásához. Itt mindjárt meg kell állapítanunk, hogy Keynes statikusan vizsgálta a problémát. Nem vette ugyanis figyelembe a tényt, hogy az új beruházások nem csupán a jövedelem növelését szolgálják, hanem egyúttal a termelési kapacitásokat is bővítik, és növelik a kínálatot. Hogy létrejöjjön az egyensúlyhelyzet (a defláció feltételei között), a meglévő kereslet megköveteli a jövedelem utólagos növelését, ami azt jelenti, hogy a folyamat dinamikus, de ha figyelembe vesszük, hogy a foglalkoztatás nem csak abban az ágazatban fog növekedni, amelyben a beruházást végezték, hanem más ágazatokban is (a multiplikátor hatására), továbbá, hogy olyan új vagy igen keresett termékekbe is lehet beruházást végezni, melyek tekintetében a meglévő kínálat nem elégíti ki a keresletet, akkor megállapíthatjuk, hogy ez a politika elfogadható, amit a gyakorlat be is bizonyított.

Sokkal fontosabb ennél a problémának egy másik vetülete, amivel Keynes nem számolt, s amit teljesen kihagyott az elemzésből, ez pedig a tőke szerves összetétele a beruházás folyamán. Marx bizonyította, hogy a tőkés felhalmozás során folytonosan nő a tőke szerves összetétele, ami újabb beruházásokat tesz szükségessé, de

nem azért, hogy új munkaerőnek adjon munkalehetőséget, hanem hogy fenntartsa a foglalkoztatottság elért színvonalát. Marx szerint tehát a kapitalista módszerű beruházások nem oldják meg a munkanélküliség problémáját, hanem még inkább kiélezik azt.

Annyi bizonyos, hogy a tőkés rendszer az eddigi válságok ellenére is fenn tudott maradni. Felvetődik a kérdés: milyen mértékben járult hozzá ehhez Keynes gazdaságpolitikájának alkalmazása? Feleletet kapunk a kérdésre, ha megvizsgáljuk azokat a gazdaságpolitikai intézkedéseket, amelyeket a kapitalista államok alkalmaznak munkanélküliség esetén. Azonnal kiderül, hogy azok az államok, amelyekben a munkanélküliség problémája jelentkezni kezd, nemcsak Keynes gazdaságpolitikai alapelveit alkalmazzák, hanem háborúkat is kirobbantanak, vagy legalábbis beavatkoznak a háborúba, azaz háborús gazdaságpolitikával igyekeznek megoldani a munkanélküliség problémáját. A példák erre számosak: II. világháború, koreai háború, vietnami háború stb., hogy a sok politikai válságot ne is említsük. Az államok tehát háborúk útján próbálnak megszabadulni többek között a munkanélküliség nyomása alól is, ez pedig maga után vonja az infláció (tipikus példa az USA) és más hasonló jelenségét.

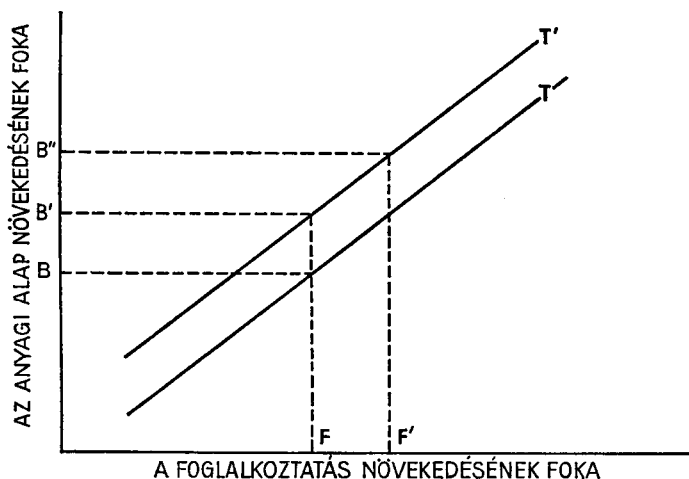
E politikán kívül ismeretes az ún. olcsó munkaerő politikája is, amit ma legfőképpen Japánban alkalmaznak nagy méretekben, ahol tőke hiányában elsősorban a munkaigényes termelést szorgalmazzák, ami valójában alacsony szerves összetételű termelést jelent (olyan különleges termékek előállítására irányul, amely magas intenzitású munkát igényel).

Említettük, hogy Marx nem javasolt gazdaságpolitikai intézkedéseket a munkanélküliség problémájának megoldására, de fejtegetéséből nem nehéz megállapítani, hogy milyen intézkedésekkel lehetne hatásosan megoldani a problémát. Amennyiben ugyanis a beruházásokra a növekvő szerves összetétel a jellemző (a munka magasabb termelékenysége miatt, amit a munkaeszközökbe való beruházásokkal érünk el), akkor rendkívül fontos, hogy mennyit ruházunk be. Beruházások ugyanis végezhetőek a foglalkoztatottak számának csökkentése, állandósítása és növelése mellett is, vagyis minden a beruházások méretein múlik, amit a következő oldalon levő ábra szemléltet:

Az ábra alapján nyilvánvaló, hogy a beruházások után a munka termelékenységének növekedése mellett (ami valójában csak más kifejezés a szerves összetétel növekedésére) a foglalkoztatottak száma azonos maradhat, ha a beruházások értéke a B' pont magasságáig terjed, de ha az érték ennél magasabb (eléri a B'' pontot), akkor a foglalkoztatottak száma is megnövekszik (eléri az F' pontot). Ebből arra a megállapításra jutunk tehát, hogy a beruházások nem végezhetőek tettség szerint, mert megvan a pontos határvonal, amely alatt a beruházásokkal nem lehet növelni a foglalkoztatottak számát.

A probléma ily módon való megoldására csak az a gazdaság képes, amely, Marx kifejezésével élve, a társadalom tudatos-tervszerű ellenőrzése alatt áll, vagyis erre csak a szocialista társadalom képes.

A kapitalizmusban ez a megoldás csak az egyéni kezdeményezési lehetőségek további korlátozását jelentené, s csak tovább fokozná az állam beavatkozását a magán-kapitalisták érdekeibe. Hogy egyes ka-

T = a termelékenység elért színvonala, T' = a termelékenység szintje a beruházások után.

pitalista államok mégis alkalmazzák ezt az alapelvet, az csak még inkább Marx elméletének helyességét igazolja. Az azonban kétségtelen, hogy ennek a gazdaságpolitikának az alkalmazása a kapitalizmusban kevésbé hatásos, mint a szocializmusban. Ezért is hangsúlyozza Marx, hogy a munkanélküliség problémája, akárcsak a munkásosztály többi problémája is, a forradalom útján oldódik meg.

JEGYZETEK

¹ Keynes felfogása a klasszikus iskoláról nem azonos Marxéval, mert Keynes a klasszikus iskola követői közé sorolja a klasszikus tanok vulgarizátorait és egyes marginalistákat is. A klasszikus iskola fogalmát ebben az esetben Keynes felfogása szerint kell értelmezni.

² John Maynard Keynes: „Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca”, „Kultura”, Beograd 1956, 68. oldal.

³ Ez nem feltétlenül vonatkozik a gazdaság kisebb részeire, mert egyes ágazatokba többet is be lehet ruházni a jövedelem más ágazatokból való átömlesztésével (amit a mi gyakorlatunk igazolt).

⁴ Az ábra egyszerűsített formában, azaz egyenes vonalú viszonylatokban szemlélteti a változást, jóllehet szabály szerint a beruházások és a takarékoság alakulása is görbe vonalú.

⁵ Marx Károly: A tőke, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1961. I. könyv, 13. fejezet, 400. oldal.

⁶ Marx: A tőke, I. könyv, 23. fejezet, 585. oldal.

⁷ Marx: A tőke, I. könyv, 23. fejezet, 594. oldal

⁸ Marx: A tőke, I. könyv, 23. fejezet, 598. oldal.

REZIME

KOMPARATIVNA ANALIZA STAVOVA MARXA I KEYNESA O NAČINU RAZREŠAVANJA PROBLEMA NEZAPOSLENOSTI

Ovaj članak je podeljen u dva osnovna dela, s tim što se u uvodu daju osnovna obrazloženja teme, a u zaključcima osnovni stavovi o teoriji K. Marxa i J. M. Keynesa.

U prvom delu svoga rada autor razmatra Keynesovu koncepciju načina razrešavanja nezaposlenosti. U ovom delu svoga rada autor je osvetlio teorijske stavove Keynesa i dao kritičku analizu tih stavova.

U drugom delu svoga rada autor iz bogatog teorijskog opusa Karla Marxa pokušava da izvuče njegove osnovne stavove o problemu nezaposlenosti u kapitalističkim društveno-ekonomskim uslovima. Autor konstatuje da se iz tog celovitog opusa mogu izvući bitni stavovi Marxa o ovom problemu u kapitalističkim uslovima, uz napomenu da se problem nezaposlenosti može jedino rešiti u uslovima socijalističko-planske privrede.

Komparirajući stavove Marxa i Keynesa autor ukazuje na razlike jednog i drugog koje su u osnovi funkcija njihovih ideoloških stavova u uređenju društva i njegovom funkcionisanju.

РЕЗЮМЕ

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ПОЗИЦИИ МАРКСА И KEYNESА В ОТНОШЕНИИ РЕШЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ БЕЗРАБОТНИЦЫ

Эта статья состоит из двух частей с примечанием, что в предисловии даны основные мотивировки темы, а в заключительной части даны основные позиции насчёт теории К. Маркса и J. M. Keynesа.

В первой части своего труда автор рассматривает теорию Keynesа насчёт способов решения проблемы безработницы. В этой части своего труда, автор объяснил теоретические позиции Keynesа и дал их критический анализ.

Во второй части своего труда автор делает попытки извлечь из богатой теории Карла Маркса, его основные позиции в отношении вопроса безработницы в капиталистических общественно-экономических условиях. Автор утверждает, что из этой всеобъемлющей теории Маркса выходит, что существенные позиции Маркса, в отношении этого вопроса, относятся к капиталистическим условиям с примечанием, что вопрос безработницы может быть решен лишь в условиях социалистического-планового хозяйства.

Сопоставляя позиции Маркса и Keynesа автор указывает на существенные различия того и другого подхода к этому вопросу, что в сути является последствием их идеологических позиций касающихся общественного строя вообще.